

Yayın Geliş Tarihi: 2024-10-10

Yayın Onay Tarihi: 2024-12-26

DOI No: 10.35343/kosbed.1564918

Murat ESİN¹

Tuğçe BAŞAKCI²

KOSBED, 2024, 48: 182-196

Arktika Bölgesindeki Petrol Kaynaklarının 21.Yüzyıldaki Çevre ve Kaynak Ekonomisi Üzerinden Jeopolitik Etkisi

Geopolitical Impact of Oil Resources in the Arctic Region on the Environment and Resource Economy in the 21st Century

Özet

Kuzey enlemleri ile kutup noktası arasında kalan Arktika Bölgesi, petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından zengin olmasının yanı sıra jeopolitik konumu sebebiyle ülkeler arasında rekabete yol açmaktadır. Aynı zamanda küresel ısınma sonucunda buzulların erimesiyle deniz seviyesi yükselmekte ve ekolojik denge bozulmaktadır. Ancak buzulların erimesi yeni deniz yolu güzergâhları belirleme, petrol ve doğal gaz kaynaklarına daha kolay erişim sağlama imkânı yaratmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, Arktika Bölgesindeki petrol kaynaklarının günümüz yüzyılında çevresel faktörler ve ekonomik değerler göz önüne alınarak bölgenin jeopolitik etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece uluslararası arenada yeni politikaların belirlenmesine ve bölgedeki ekonomik sürdürülebilirliğin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Çalışmada veri tabanlarından kapsamlı bir şekilde yapılan literatür taraması sonucunda ilgili konudaki makaleler, tezler, kitap ve diğer kaynaklar betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda bölgedeki petrol kaynakların ve jeopolitik konumun ülkelerin bölgede hak iddia etmelerine neden olduğu ve iklim değişikliği sebebiyle ortaya çıkan çevresel dengesizliğin ileriki dönemlerde ciddi zararlar verebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arktika Bölgesi, Jeopolitik, Enerji Kaynakları, İklim Değişikliği.

Jel Kodları: F50, N40

Abstract

The Arctic Region, situated between the northern latitudes and the pole, boasts abundant oil and natural gas reserves, and its geopolitical location fosters competition among countries. At the same time, as a result of global warming, the melting of glaciers causes sea levels to rise and disrupts the ecological balance. However, the melting of glaciers creates opportunities to establish new sea routes and provide easier access to oil and natural gas resources. In this context, the study aims to examine the geopolitical impact of the oil resources in the Arctic Region in current century, considering environmental factors and economic values. Thus, it will contribute to the determination of new policies in the international arena and the formation of economic sustainability in the region. In the study, as a result of a comprehensive literature review in databases, articles, theses, books and other sources on the subject were examined using the descriptive analysis method. As a result of the review, it was concluded that the oil resources and geopolitical location in the region cause countries to claim rights in the region and that the environmental imbalance caused by climate change may cause serious damage in the future.

Keywords: Arctic Region, Geopolitics, Energy Resources, Climate Change.

Jel Codes: F50, N40

¹Murat Esin, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği, Dr. Öğr. Üyesi, murat.esin@medipol.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7408-2745.

²Tuğçe Başakçı, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği, Öğr. Gör., tugce.basakci@medipol.edu.tr, ORCID: 0009-0002-8310-9089

GİRİŞ

Bilindiği üzere, sanayi devriminden bu yana, enerji kaynaklarına sahip olma yarışı, sayısız savaşa yol açan bir mücadeleye dönüşmüştür. Bu durum devletlerin kaynaklarının bir bölümünü bu yönde harcamaya itmiştir. Teknolojinin gelişmeye başlamasıyla okyanus ve denizlerin altındaki olanaklara erişimin artması, kara parçası üzerinde kaynak araştıran bilim insanlarının yönünün denizlere çevrilmesine yol açmıştır. Bu sayede, deniz altında petrol, doğal gaz veya çeşitli doğal kaynaklar keşfedilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, ihtiyaç duyulan enerji ihtiyacının büyük bir bölümü yenilenebilir enerji kaynaklarına yerine hala fosil yakıtlardan karşılanmaktadır. Bu da dünyanın ekosistemini olumsuz etkilemeye başlamış ve küresel ısınmaya neden olmuştur. Küresel ısınmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan iklim değişikliği ile mücadele için enerji verimliliği ve çeşitliliğine yönelik teşvik edici politikalar uygulanmasına rağmen 2040 yılına kadar fosil yakıt kullanımında büyük bir düşüş beklenmemektedir (World Energy Council, 2014). Ancak Avrupa Birliği'nin ana yürütme organı olan Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nin 2040 yılına kadar sera gazı salınımlarını 1990 yılına kıyasla %90 oranında azaltması gerekliliğini ortaya koymakta ve fosil yakıtların kullanımını azaltmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi hızlandırmak için çeşitli politikalar uygulamaktadır (Heussaff, et. al., 2024:1; European Environment Agency, 2024:16).

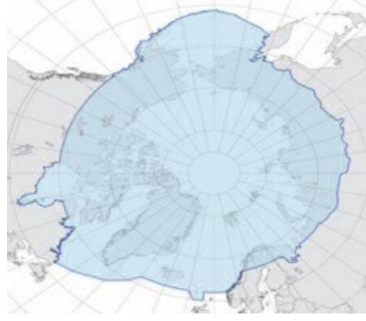
Küreselleşme ve iklim değişikliği ile birlikte ulaşılamayan bölgelere ulaşım mümkün hale gelmiş olup, bu bölgelerden biri de Arktika'dır. Bölgenin ulaşılabilir hale gelmesiyle bölgedeki ulusal politikalar ağırlık kazanmış ve enerji kaynaklarına erişimin kolaylaşmasına yol açmıştır. Arktika'daki yapılan bu değişiklikler, uluslararası işbirliğini de gerektirmektedir. Çünkü Arktika, petrol ve doğal gaz rezervlerine sahiptir. Bu kaynakların sürdürülebilir ve adil bir şekilde yönetilmesi, uluslararası işbirliği gerektirir. Arktik Konseyi gibi hükümetler arası kuruluşlar, bölgedeki ülkelerin işbirliği yaparak sürdürülebilir çözümler geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı 21. Yüzyılda Arktika Bölgesi'ndeki petrol kaynaklarının çevre ve kaynak ekonomisi bakımından jeopolitik etkisini ortaya çıkarmak ve bu etkilerin uluslararası ilişkilerde nasıl bir rol oynadığını incelemektir. Arktika Bölgesi'nin enerji kaynakları bakımından petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olması, bölgeyi çevreleyen ülkelerin bu kaynaklara erişim ile ilgili ekonomik faaliyetleri ve iklim değişikliği sonucu buzulların erimesiyle jeopolitik etkileri araştırmanın sınırlılıkları olarak görülmektedir. Çalışma kapsamında, çeşitli veri tabularından (Google Scholar, Web of Science, Scopus) yararlanılarak literatür taraması yapılmıştır. İlgili konudaki akademik makaleler, tezler, kitaplar, elektronik ve basılı ansiklopediler ve diğer kaynaklardan yararlanılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Veri tabanlarından ve diğer kaynaklardan yapılan taramada bölgedeki petrol ve doğal gaz rezervlerinin ekonomik değeri, bölgenin stratejik konumu, iklim değişikliğinin bölge üzerindeki etkisi ve bölgenin hukuki statüsü temaları ön plana çıkmıştır.

1. ARKTIKA BÖLGESİ VE TARİHSEL SÜRECİ

Arktika Bölgesi, kuzey kutup dönencesinin üstünde kalan alan olarak tanımlanmakta olup, kelime anlamı bölgedeki Küçük Ayı ve Büyük Ayı Takımyıldızlarından esinlenen "arktos" (ayı) sözcüğünden gelmektedir (Nuttall, 2005:17). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise "Kanada ve Rusya'nın bir bölümüyle Grönland'ı ve bunların arasında kalan denizi içine alan bölge." olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Bölge, coğrafi olarak 66° 33' Kuzey enlemleri ile Kuzey kutup noktası

arasındadır. 27 milyon km² alana sahip olan bölgede, 9 km²'si kara parçasından oluşmaktadır (Kavas, 2019:28). 18 Milyon km²'lik alan ise denizden meydana gelmektedir.

Şekil 1: Arktika Bölgesi'nin Haritası

Kaynak: (Arctic Monitoring and Assessment Programme [AMAP], 2013).

Kuzey Kutup Dairesi'nin üstünde kalan bölgenin tarihi incelendiğinde 9. yüzyıla kadar Kuzey Kutbu, hiçbir devletin ilgisini çekmemiştir. Bunun nedenleri arasında teknolojinin gelişmemesi, coğrafyanın bilinmemesi ve herhangi bir devletin burayı keşfetmek istememesi gibi nedenler gösterilebilmektedir. Ancak Rus yönetimine gelen İvan'ın bazı bölgelerde ciddi bir yıkıma neden olması sonucu halkın daha da kuzeye kaçması bölgeye olan ilgiyi halk nazarında artırmıştır. Bununla birlikte Rus çarı Petro döneminde bulunan petrol, devletlerin bu bölgeye olan ilgisini artırmıştır. Kuzey Kutbu'nun önemi II. Dünya Savaşı ile birlikte ortaya çıkmıştır. Almanların savaşı en kısa sürede bitirmek istemesi sonucu bölgeye asker sevk etmesi, Alman kruvazörünün bölgeyi geçmesi başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere devletlerin bölgeye bakış açısını değiştirmiştir (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1989:136).

Tarihte, Türkler ve Moğollar batıya doğru genişlemeye çalışırken; Ruslar kürk peşinde kuzeye ve doğuya doğru genişlemişlerdir (Kurat, 1987:42). Kuzeye olan ilgi bu dönemlerde daha çok ticari olarak düşünülmüştür. Tüccarlar Kuzey'e gidip bölgede çeşitli hayvanları avlayıp kürklerini daha güneyde pazarlarda satmışlardır. Bu olay kuzeye olan ilgiyi artırmıştır (Kurat, 1987:168). Moğolların batıya doğru genişlemesi sonucu bölge yaklaşık olarak 250 yıl Moğol hükümlerine altına geçmiştir. Rus prenslerin arasında geçen çekişmeler halkı ciddi anlamda etkilemiş olup, toplumsal yapının feodal yapıdan oluşması dolayısıyla bu yapı halkı göçe zorlamıştır. Moğol istilası başlamadan önce halkın bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır. Bu grup Ugra, Oka ve Volga ırmaklarına doğru belli zamanda yayılmış, daha sonra Korkunç İvan 1581'de çeşitli istilalar sonucu Sibiryayı ele geçirmiştir (Ataov, 1968:237). Sibiryada Kazaklar Küçüm Hanedanlığı ile giriştiği mücadeleyi kazanarak Sibiryayı Rus toprağı olarak ilan etmiş ve Sibiryaya baştanbaşa zapt edilmiştir. İstila sonrasında 15. ve 16. yüzyıllarda İspanya ve Portekiz'in deniz ticaret yollarındaki üstünlüğü, diğer Avrupa devletlerini alternatif yollar aramaya itmiştir. Bunun sonucunda 1648 yılında Danimarkalı bir kaşif Vitus J. Bering Rusların desteklemesiyle kuzeye doğru düzenlediği seferlerde Bering Boğazını bulmuştur (Lincoln, 1996:31). Rus çarı Petro, kâşifleri desteklemiş ve seferlerin başında Vitus Bering'i göndermiştir. Bering Boğazı'nın bulunmasıyla yetinmeyen Vitus Bering 1741 yılında Büyük Okyanusun kuzeyini geçerek Alaska kıyısına ulaşmıştır (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1989:141). Daha sonra 1778 yılında İngiliz kâşif James Cook, Bering Boğazını geçerek Sibiryadaki Kuzey Burnuna (Schmidt Burnu) ulaşmıştır. Böylelikle Asya ile Amerika kıtalarını birbirinden ayıran boğazın varlığı kanıtlanmış ve kâşifler tarafından haritalanmaya başlanmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru devletlerarasında başlayan kutuplaşmalar sonucu I. Dünya Savaşı meydana gelmiştir. Devletlerarası kutuplaşmalar ekonomik, siyasi, coğrafi alanda rekabete neden olurken; Arktika Bölgesi, II. Dünya Savaşı ile birlikte önem kazanmıştır. Bir diğer önemli adım ise 1921'de Yüzer Bilimsel Deniz Araştırmaları Enstitüsü'nün kurulması olmuştur. Bu enstitüde teknolojiye olan büyük ilgiyle birlikte 19 adet polar radyo meteorolojik istasyon kurulmuş ve bu istasyonlar II. Dünya Savaşı sonlarına kadar kullanılmaya devam etmiştir (Türk Ansiklopedisi, 1971:351).

1996 yılında Arktika Bölgesi'nde işbirliğini ve çevresel korumayı teşvik etmek amacıyla Kanada'nın Ottawa şehrinde Arktik ülkelerinin temsilcileri tarafından Ottawa Deklarasyonu imzalanmış olup Arktika Konseyi'nin kurulmasına yol açmıştır (Government of Canada, 2017).

Tarihsel süreç içerisinde bölge halkına değinmek gerekirse buradaki bölge halkının enerji kaynaklarının çıkartılmasında kendi yaşamlarına doğrudan etki edecek sonuçlar doğuracak olmasından dolayı etkin aktörlerden biri olarak tanımlanabilmektedir. Örneğin, Çevre Konseyinde yerel halk temsilcileri de görev almaktadır. Aynı zamanda bu bölgenin soğuk hava şartlarına rağmen bölgede yaşayan yerli halk yaşamlarına devam etmektedir. Genel tanımı Eskimo olarak adlandırılan Arktika yerel halkı 3 ana gruba ayrılmaktadır. Bunlar en az 10.000 yıl önce geldikleri ileri sürülmekte olan ve geçimlerini deri kaplamalı botlarıyla deniz hayvanlarını (denizaslanı, balina, balık, ayıbalığı) ve kara hayvanlarını (özellikle kuşlar) avlayarak sağlayan Aleutlar (Encyclopedia of Britannica, 2005:130); Grönland, Alaska ve Kanada bölgesinde yaşayan ve bölgeye yaklaşık 4.000 yıl önce geldikleri tahmin edilen diğer adı İnyupik olan İnuitler (Nuttall, 2005:1682) ; yaklaşık 10.000 yıl önce bölgeye geldikleri tahmin edilen çoğunluğu Rusya Federasyonu'nda ve çok az bir kısmı da Alaska'da yaşayan Yupiklerdir (Woodbury, 2017:3).

Sonuç olarak, Arktika'da yaşayan halklar ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde en önem arz eden durum yerli halkın 10.000 yıl önce geldikleridir. Tarihsel süreçte yapılan seferler, hastalıklar vb. nedenlerle yaşayan yerli halkı azalmış, diğer toplumlarla iç içe girmiştir. Ancak halk, Arktik bölgenin zorlu koşullarına uyum sağlayarak binlerce yıl boyunca hayatta kalmayı başarmıştır.

2. PETROLÜN ÇEVRE VE KAYNAK EKONOMİSİ BAKIMINDAN JEOPOLİTİK DURUMU

Jeopolitik, düşüncelerin coğrafyadan politikaya doğru bir yolculuğudur. İktisadi coğrafya veya tarihi coğrafya gibi sınırlı bir bakış açısı değil, coğrafyanın içerdiği tüm unsurlardan beslenmektedir. Jeopolitik, coğrafyanın içerdiği tüm unsurlardan yararlanmaktadır. Ekonomi ve jeopolitik arasındaki ilişki sıkça üzerinde tartışılan önemli bir konudur. Bölgesel jeopolitikte ekonominin yeri ve gücü vurgulansa da günümüzde sadece ekonomiyle sınırlı değildir. İdeoloji, insan hakları, çevre koruma ve çok kültürlülük gibi yeni yaklaşımlar, jeopolitiğin tanımını şekillendiren faktörlerdir (Mütercimler, 2016:309). Bu karmaşık ağın içinde, coğrafya ve politika arasındaki ilişki sürekli evrilmekte ve dünyanın geleceğini şekillendirmektedir.

Jeopolitik, uluslararası ilişkilerin karmaşık dokusunda bir kara parçasının sınırlarından daha fazlasını ifade etmekte ve zamanla araştırma konusu haline gelmektedir. Bu gelişmeler sonucunda "jeopolitik" adı verilen yeni bir disiplini ortaya çıkmıştır. Jeopolitik, coğrafyanın ötesine geçerek, enerji kaynakları, deniz yolları, stratejik bölgeler ve hatta kültürel etkileşimler gibi faktörleri içermektedir.

Jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurları iki başlık altında toplanabilmektedir:

1. Jeopolitiğin Coğrafi Unsurları (Değişmeyen Unsurlar)

Jeopolitiğin coğrafi unsurları arasında coğrafi konum, sınırlar ve coğrafi bütünlük, saha genişliği ve sahip olunan stratejik kaynaklar, coğrafi özellikler yer alır (Arı, 1996:7; Mütercimler, 2016:314).

2. Jeopolitiğin Beşeri Unsurları (Değişen Unsurlar)

Jeopolitiğin beşeri unsurları ise sosyal, ekonomik, politik, askeri, kültüre değerleri ile kültür çevresi kapsar (İlhan, 2022:319).

Jeopolitiğin temel amaçlarından biri, politik gücün yalnızca insan veya maddi kaynaklar açısından değil, aynı zamanda bu gücün uygulandığı coğrafi çevre ve koşullarla da doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Enerji meseleleri de uluslararası ilişkilerde öncelikle jeopolitik bir anlam çağrıştırmaktadır. Enerji jeopolitiğinin, devletler ve firmalar için yarattığı tarihsel anlam değerlendirildiğinde, bu anlaşılabilir bir durumdur. Yine de, enerjiye salt jeopolitik bir yaklaşım, incelenen alan, süreç ve aktörlerin net biçimde sınırlandırılmadığı ölçüde yetersiz kalabilmektedir. Enerji alanında farklı aktörlerin müdahil olması ve bunların ekonomiden siyasete, ekolojiden tarihe kadar uzanan çok geniş bir yelpazede etkilerinin olması nedeniyle hem kavramsal hem de kuramsal düzeyde daha farklı analitik yaklaşımların kullanılması enerjinin uluslararası ilişkilerde tuttuğu yeri anlamak için gereklidir. Bu tespit, enerjinin bugünün dünyasında nasıl işlediği ve hayatımıza entegre edildiğiyle sınırlı kalmayıp, zamanın derinliklerine kök salmış bir geçerliliğe sahiptir. (Kardaş ve Balcı, 2014:617).

Bilindiği üzere 18. 19. ve 20. yüzyıllar boyunca kömür çağından petrol çağına geçiş dönemi çok sancılı olmuştur. Bu dönemde petrol rezervlerini ele geçirme ve kontrol etme mücadelesi önemli bir konu haline gelmiştir. Petrol bir enerji kaynağı olmanın ötesinde ekonomik, askeri ve politik güçlerin sembolik kaynağıdır Uluslararası sorunların bazen “gizli” bazen de “görünen” nedenlerinden biridir. Ayrıca, birçok savaşın ve uygulanan uluslararası politikaların ardındaki kritik unsurlardan biri olduğu kabul edilmektedir.

Dünya nüfusunun giderek artması karşısında, enerji kaynaklarındaki azalma insanlık için alarm vermektedir. Kaynakların azalmaya başlaması bir dünya savaşına neden olmayacaksa da bölgesel savaşlara neden olabileceği tahmin edilmektedir. Strateji uzmanlarına göre bundan böyle kaynak savaşlarının adresi Kuzey Buz Denizi’dir. Bu durum Arktika Bölgesindeki petrol rezervi günümüzde barış içerisinde yaşayan ülkeler arasında gerginlik ve çatışmalara sebebiyet vermektedir. Özellikle Arktika Bölgesindeki buzların erimesi ile birlikte açılacak yeni deniz yolları bölgeyi daha da cazip hale getirmektedir. Bilim insanlarının tahminlerine göre, bölgedeki buzullar 2030-2040 yılları arasında tamamen eriyecektir (Çomak vd., 2015:241). Dolayısıyla, Arktika Bölgesi’ndeki petrol rezervlerinin erişilebilirliğinin artması ve deniz ulaşım yollarının kısalması, dünyanın jeopolitik ağırlık merkezinin Ortadoğu’dan Kuzey Kutbu’na kayacağı beklentilerini uluslararası alanda giderek yaygınlaştırmaktadır. Nitekim ABD Ulusal İstihbarat Komisyonu tarafından 2012’de yayımlanan “Küresel eğilimler 2030 – Alternatif Dünyalar” başlıklı raporda, önümüzdeki yıllarda ekonomik gücün doğu ve güneye kayması, iklim koşullarının değişmesi ve kaynaklara yönelik rekabetin artmasıyla birlikte, dünyanın coğrafi odağının değişeceği öngörülmektedir (National Intelligence Council, 2012:5). Bu bağlamda, Hint Okyanusu, Güney Çin Denizi ve Arktika Bölgesi’nin büyük bir öneme sahip olacağı vurgulanmaktadır (Abasov, 2011:4).

Arktika Bölgesini çevreleyen Kanada, Rusya, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Norveç ve ABD'nin petrol kaynakları üzerinde hak iddia etmek için hukuksal altyapı hazırlamakta ve hata bu bölgede askeri anlaşmazlıklara karşı ordularını eğitmektedir (Özan, 2021:429). Çevreci bakış açısıyla bakıldığında, petrol çevre dostu bir doğal kaynak olmasa da hayatın pek çok alanında insanların tercih sebebi olabilmektedir. İnsanlık, bir yandan yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma ve geliştirme çabalarını sürdürürken, diğer yandan çevre ve ekosistemle uyumlu, sağlıklı ve güvenli projelere önem vermektedir (Vardar Tutan ve Arpalier, 2020:29).

Arktika Bölgesi'nde, Rusya'nın sahip olduğu topraklarda kolayca çıkarılabilecek zengin rezervler bulunurken, Amerika'nın topraklarında ise derin sondajlarla petrolün elde edilebileceği vurgulanmaktadır (Yıldız ve Çelik, 2019:73). Bu durum, bölgedeki enerji kaynaklarının çıkarılma yöntemlerinin yanı sıra çevresel risklerin de farklılık göstermesine neden olmaktadır. Sondaj faaliyetlerine karşı çıkan çevrelerin sıklıkla referans gösterdiği kazalar, bölgedeki çevresel hassasiyetlerin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Petrole dayalı son 40 yılda yaşanan en ağır çevre felaketleri şunlardır;

- Körfez Savaşı, Kuveyt

Kuveyt'i ele geçiremeyeceğini fark eden Saddam Hüseyin, ülkenin zenginliklerini de kimseye bırakmak istememekteydi. 1991 yılındaki savaşın son günlerinde Irak güçleri petrol tesislerini ve vanaları yok ederek petrol kuyularını ateşe vermiş tarihin en büyük petrol sızıntısına neden olmuştur (Önen vd., 2013:124). Yaklaşık 600 kuyu ateşe verilmiş ve bu alev kulelerine dönüşen kuyular, yaklaşık 7 ay boyunca yanmaya devam etmiştir. Basra Körfezi zehirli duman ile kaplanmış ve ABD Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi NASA bölgedeki kum ve çakılın petrol ile birleşip katılarak Kuveyt'in neredeyse % 5'ini kaplayan bir tabaka oluşturduğunu belirtmiştir (Ünverdi, 2013:192). Petrol içeren sis sebebiyle tahıllar çürümüş, hayvanlar ise akciğerlerini kaplayan sıvı yüzünden yok olmuştur.

- Ixtoc 1 Meksika

Kuzey Amerika'da Meksika Körfezi'nde 3 Haziran 1979 günü sondaj kuyusu Ixtoc 1 in patlamasıyla büyük petrol sızıntısı gerçekleşmiştir (Demir, 2015:42). Meksika açıklarında Campeche Körfezinde 9 ay boyunca sızıntı devam etmiş ve sızıntıyı kontrol altına almak için 500 sorti (uçanın belirli bir görevi tamamladıktan sonra üsse geri dönmesi) uçuş yapılmıştır. Patlamayı önleyici vana arızalanmasından dolayı petrol kuyusundaki basınç kontrol edilememiştir. Bu durumda sızıntıyı yavaşlatmak için kuyu üzerine metal ve beton toplar yerleştirilmiştir. Mart 1980'de açılan iki tahliye kuyusu sayesinde basınç nihayet düşürülmüş ve sızıntı durdurulabilmiştir. Ancak petrol, tüm körfeze yayılmış, Teksas'ta yaklaşık 200 kilometreden fazla ve Meksika sahil şeridini petrole bulamıştır. Ixtoc 1'in yarattığı bu felaket, tarihin sayfalarında tek kaynaktan doğan en büyük petrol sızıntısı olarak anılmaktadır (Caron, 1982:648).

- Deepwater Horizon, Meksika Körfezi

20 Nisan 2010 tarihinde petrol şirketi BP'nin tarihinin en büyük sanayi felaketi olan Meksika Körfezi'ndeki Deepwater Horizon platformunda patlama meydana gelmiştir (Lubchenco et. al., 2012:20212). Bu patlamada 11 işçi hayatını kaybederken, 17 işçi yaralanmış; platformun çökmesiyle milyonlarca varil petrol denize karışmıştır (Adiloğlu ve Yücel, 2017:20). Sızıntının durdurulması ve

temizlenmesi çalışmaları şirkete milyonlarca dolara mal olurken, BP'nin imajı ve hisse fiyatları ciddi şekilde etkilenmiştir.

Patlama ve sızıntı sonrası BP'nin yayınladığı 192 sayfalık rapor, şirkete en az hata payı yüklemeye çalışmıştır. Raporunda, patlamanın perde arkasındaki sekiz ana bulgudan beşinin taşeronların sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir. Ancak bu, BP'yi sorumluluktan kurtarmak için yetersiz kalmıştır. Platformun sahibi Transocean, maliyet düşürücü tasarruf kararları aldığı iddia ederek rapora tepki göstermiştir. Bu durum, tehlikeli süreçlerde maliyeti düşürmek amacıyla taşeron kullanımının yarattığı sorunların görülmesi açısından önem arz etmektedir. Üstelik kullanılan taşeronlar sektörün en iyileri arasındaydı. Rapor, iş güvenliği açısından değerlendirildiğinde, açık deniz petrol sektöründe işlerin gerçekte nasıl yürüdüğüne dair önemli bilgiler sunmakta ve Deepwater platformunda yapılan hataları ortaya koymaktadır

- Exxon Valdez, Alaska

1989 yılının Mart ayında yaşanan bu olay insan eliyle yaratılmış en büyük çevre felaketlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Bölgedeki doğal yaşam, bu felaketten derinlemesine etkilenmiş; deniz kuşlarından balinalara kadar birçok hayvan türü ölmüştür.

Exxon Valdez kazasına birden çok etmenin sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Exxon Valdez gemi kaptanının alkolik olduğu iddiaları, hem şirketi hem de kaptanı suçlamalarla karşı karşıya bırakmıştır. Söz konusu tanker kazasında 306 bin varil ham petrol deniz dökülmüş bu durum doğal dengeyi alt üst etmiştir (Erik, 2015:6). Kaza sonucu Alaska kıyılarına akan ham petrol en kötü çevre felaketi olarak tarihe geçmiştir.

3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ARKTİKA BÖLGESİNE ETKİSİ

Küresel ısınma günümüz dünyasında aşına olduğumuz bir kelimedir. İklim değişikliği, küresel ısınmayı da kapsayan geniş bir kavramdır. Küresel ısınma, atmosferdeki sera gazlarının birikimi nedeniyle ortalama sıcaklığının artmasıdır ve bu sıcaklık artışı, iklim değişikliğinin bir parçasıdır. İklim değişikliği dünyanın doğal sürece bağlı olarak yaşadığı bir durum olsa da, son yüzyılda insanlığın sebep olduğu felaketlerden bir tanesidir. Gezegenimiz ısınmakta ve buzullar erimeye başlamaktadır. Her geçen gün Arktika ve Grönland da buz tabakaları eriyerek denize karışmaktadır (Wunderling et. al., 2020:2). Eriyen buzlar iklim değişikliğinin en fazla gözlemlendiği yerlerden biri olan Arktika Bölgesine odak noktası haline getirmiştir. (Ersoy ve Oğuz, 2021:156).

Arktika Bölgesi gezegenimizin dengesi için oldukça önemlidir. Çünkü deniz buzullarının yüzeyleri son derece parlak olduğundan, üzerine düşen Güneş ışınlarının %80'ini uzaya geri yansıtılmaktadır. Ancak yazın bu buzullar eridiğinde, yerlerini bıraktıkları karanlık okyanus suları, gelen ışınların %90'ını emmektedir. Bu yansıtmadan emmeye geçiş, gezegenimizin yüksek miktarda ısı tutmasına neden olmaktadır. Arktik Okyanusu kaplayan buzul son altmış yılda üçte iki oranında küçülmüştür (Türkeş, 2008:8). Yapılan inceleme ve gözlemler, Arktik Denizi'nin buzullarını yaklaşık 2100 yılına kadar tamamen kaybedeceğini öngörmektedir (Öztürk ve Gürsoy, 2022:127). 21'inci yüzyıl sonu için yapılan öngörülerde Arktika'nın sıcaklığının yaklaşık 2°C ila 9°C arasında artabileceğini ve bölgenin yaz aylarında tamamen buzsuz hale gelebileceğini göstermektedir (Senftleben et. al., 2020:1487). Bölgedeki değişimin olumsuz sonuçları olmakla birlikte bazı fırsatlar yaratabileceği de düşünülmektedir. Hâlihazırda hızla buzulların erimesi gemilerin sadece rahatça bölgede yol kat etmesini sağlamamakta aynı zamanda deniz ticaretinde de mesafeleri kayda değer oranda azaltılmaktadır. Örneğin, Hamburg ve Shanghai gibi dünyanın en büyük limanları arasındaki mesafe,

Süveyş Kanalı üzerinden yaklaşık 20.000 km iken, Arktik rotası üzerinden 6.000 km azalacaktır. Böylelikle hem mesafeden hem de yakıttan tasarruf edilecektir. Aynı zamanda Arktik Okyanusu kıyılarında birçok doğalgaz, petrol ve maden sahası keşfedilecektir (Kanat vd., 2022:842). Dünyanın henüz keşfedilmemiş petrol ve gaz rezervlerinin %22'sinin Arktika Bölgesi'nde bulunduğu düşünülmektedir (Yılmaz ve Çiftçi, 2013:4). Bu durum Arktika Bölgesini, doğal kaynaklar ve yüksek ekonomik potansiyel açısından zengin, canlı bir uluslararası bölge haline getirmektedir. Ancak bu kaynakların sürdürülebilir şekilde yönetilmesi ve çevresel etkilerin dikkate alınması gerekmektedir (Alabaş, 2023).

4. ARKTIKA KONSEYİ

Uluslararası politikada Soğuk Savaş olarak adlandırılan ideolojik kutuplaşmanın Arktika Konseyi'nin kuruluşunda önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu dönemde, Arktik Okyanusu'ndan nükleer denizaltılar ve donanmaların geçmesi, düşmanı havadan, karadan ve denizden vurabilecek askeri sistemlerin kurulması, ABD ve Sovyetler Birliği'nin bölgede askeri varlık bulundurmasını zorunlu kılmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte, bölgedeki askeri unsurlar tamamen dağılmamış, sadece sayıları azaltılmıştır.

Soğuk Savaş'ın ardından, Arktika'da devletler arasında işbirliği kurma çabaları hız kazanmış ve bu girişimlerin büyük çoğunluğu, çevre gibi ortak sorunlara çözüm bulmayı öncelikli hedef olarak belirlemiştir. İşbirliği yönündeki çağrılar 1980'lerde konuşulmaya başlanmıştır. 1989 yılında başlatılan görüşmelerin ardından, 4 Temmuz 1991'de imzalanan Arktika Çevre Koruma Stratejisi (AEPS), gelecekte Arktika Konseyi'nin kurulmasının temelini oluşturmuştur (Yorulmaz, 2020:5254).

1991 yılından sonra yapılan düzenli görüşmelerin sonucunda Arktika Bölge Konseyi 19 Eylül 1996 da Kanada'nın Ottawa şehrinde Kuzey Kutbu Devletleri temsilcilerinin (Kanada, Finlandiya, Norveç, İsveç, Danimarka, İzlanda, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri) katılımıyla imzalanarak kurulmuştur (Ateş, 2017:64). Deklarasyonun 2. Maddesinde daimi üyeler belirlenmiş, 3. Maddede ise gözlemci statüsünün kimlere verileceğinden bahsedilmiştir.

Deklarasyonda Konsey şu şekilde tanımlanmıştır:

- Arktika'nın korunması ve sürdürülebilir kalkınma konularında, yerli topluluklarla Arktika devletleri arasında işbirliği ve koordinasyonu teşvik eden bir araçtır,
- Sürdürülebilir kalkınma programından referans alan koşulları kabul eder, bu programı koordine eder ve gözetler,
- Arktika ile ilgili konularda bilgiyi yayar ve eğitimi destekler (Arctic Council, 1996:md.1)

Arktika Konseyi üye ülkeler, daimi katılımcılar, çalışma grupları, gözlemciler ve uzman grubundan oluşmaktadır:

Üye Ülkeler: Arktika Konseyine üye ülkeler Kanada, Danimarka, Norveç, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Finlandiya, İsveç ve İzlanda'dır (Limon, 2020:311). 1996 yılında Konsey'in kurulmasının ardından, deklarasyonun imzalanmasına da ev sahipliği yapan Kanada, 1998 yılına kadar Konsey başkanlığını sürdürmüştür. 1998 - 2000 ve 2015 - 2017 yılları arasında ABD Arktika Konsey Başkanlığını icra etmiştir. 2004-2006 yıllarında başkanlığı üstlenen Rusya, bölgedeki okyanus kıyılarının %65'ine sahipti. Ancak bununla yetinmeyerek Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) 76.maddesine dayanarak kıta sahanlığını genişletmeye çalışmaktadır (Birleşmiş Milletler, 1982:53). Üye ülkelerden Norveç ise, Konsey Başkanlığı'nı 2006 - 2009 yılları arasında icra etmiştir. 2016 yılında da Norveç Hükümetinin faaliyetlerinde öncelik Arktika bölgesine

verilmiştir. Finlandiya, İzlanda ve İsveç'in ise bölgeye doğrudan kıyısı olmadığından dolayı herhangi bir toprak talebinde bulunmamaktadır (Ateş, 2017:65). Danimarka, Arktika Bölgesi üzerinde asil egemenlik hak etmektedir. Bu durum Grönland Bölgesi sayesinde. Çünkü Danimarka Grönland ve Faroe Adalarının kendi doğal kara uzantısı olduğunu iddia etmektedir (Kavas, 2019:31). Böylelikle bu bölgeler, Danimarka'nın hak iddiasının temelini oluşturmaktadır.

Daimi Katılımcılar: Arktika bölgesinde yaklaşık 4 milyon insan yaşamakta, bunların 500.000'i yerli halklardan oluşmaktadır. 6 örgüt Arktika yerli halkını temsil etmekte ve Konsey'in daimi katılımcıları arasında yer almaktadır. Daimi katılımcılar, oy kullanma yetkileri olmasa da, konseyin tüm toplantılarına katılabilmektedir (Bloom, 1999:712).

Çalışma Grupları: Arktika Konseyi'nin çalışma grupları, Arktika'nın çevresel sorunları ve bölgede yaşayan halkları ilgilendiren konularda (sağlık, çevre, enerji ve doğal kaynaklar, sosyo-ekonomik, iklim değişikliği vb.) bilimsel araştırmalar yapmakla görevlidir. Hazırladıkları raporları öneri olarak konseye sunmaktadır.

Gözlemciler: Arktika Bölgesi'nde bulunmayan devletler, küresel veya bölgesel hükümetler arası organizasyonlar ve hükümet dışı kuruluşlar gözlemci üye olarak katılabilmektedir (Arctic Council,1996:md.3). Konsey'de gözlemci olarak kabul edilen ülkeler arasında Fransa, Almanya, İngiltere, Hollanda, İspanya, İtalya, Polonya, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Hindistan ve Singapur bulunmaktadır.

Uzman Grubu: Konsey'in çalışmalarını genel olarak değerlendiren uzman gruplar (task force), raporlar hazırlayarak Konsey'e öneride bulunmaktadır.

5. BÖLGENİN HUKUKSAL DURUMU

Arktika Bölgesi'nin hukuki statüsü, 20. yüzyılın ortalarında Antarktika'nın kara sınırlarının bölünmesi sürecine benzer bir yol izleyerek şekillenmiştir. 1959'da imzalanıp 1961'den beri yürürlükte olan Antarktika Sözleşmesi, bölgeyi 2041 yılına kadar barışçıl kullanım, çevre koruma ve toprak iddialarının serbestçe araştırılması ilkeleri doğrultusunda koruma altına alırken, Arktika Bölgesi'nin hukuki rejimini gösteren bir sözleşme bulunmamaktadır. Arktika Bölgesi için bugün üç farklı devletler grubundan söz edilebilmektedir. Birincisi Arktika Beşlisi olarak adlandırılırken, ikincisi Kuzey Kutup Dairesi içerisinde yer alan Sekiz Arktika (Arktika Beşlisi dışındaki Finlandiya, İzlanda ve İsveç'te dâhil) devletinden meydana gelmektedir. Üçüncü grup, Arktika devletleri ile sınırı bulunmayan Çin, Hindistan, Güney Kore ve bazı Avrupa Birliği ülkelerinden oluşmaktadır (Yılmaz ve Çiftçi, 2013:10).

Bölgenin en önemli sorunlarından biri Kıta Sahaneliği (Continental Shelf) sorunudur. Kıyı devletinin kıta sahanlığı, karasal alanın doğal uzantısı olarak kabul edilmekte ve deniz yatağının 200 metre derinliğe kadar devletlere hak ve yetkiler vermektedir (Örnek ve Mızrak, 2015:241). Bunun yanı sıra 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 2. maddesi, kıyı devletlerine kıta sahanlıkları üzerinde egemenlik hakkına sahip olduğunu belirtmiştir (Çomak vd., 2015:241). Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesine (UN Convention on the Law of the sea-UNCLOS) göre ülkeler kıta sahanlıklarını genişletmek istiyorsa kıta sahanlıklarındaki doğal uzantının 200 milden daha uzağa gittiğini kanıtlamak zorundadır. Eğer kanıtlayabilirlerse kıta sahanlığında genişleme talebinde bulunabilmektedirler. Diğer önemli konu ise bölgenin herhangi bir statüsünün olmayışıdır. Hukuki statüsünü ortaya koyan bir belge bulunmamakla birlikte temel alınacak en önemli belge 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren BM Deniz Hukuku Sözleşmesidir (Çomak vd., 2015:242). BM Deniz Hukuku Sözleşmesini 1996 yılında ilk imzalayan ülke Norveç'tir. 1997 yılında Rusya, 2003 yılında Kanada, 2004

yılında Danimarka ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) imzalamıştır. Ancak ABD'nin egemenlik haklarını kısıtlaması ve çıkarlarına uymaması sebebiyle ABD tarafından onaylanmamıştır (Tutak, 2022:3). Tarihsel süreçte Arktika Bölgesi'nde, 1909 yılında Kanada ve 1924 yılında ABD bazı hak iddialarında bulunmuştur (Gunitskiy, 2008: 264). Bu iddialardan sonra, 1926 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Kuzey Kutbu'nu da kapsayacak şekilde Kola Yarımadası'ndan Bering Boğazı'na kadar uzanan geniş bir alan üzerinde egemenlik mücadelesinde bulunmuştur (Gül, 2014:4). Bu iddialar sırasında kullanılmayan "Kıta Sahaneliği" kavramı gelişimini Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile sürdürmüştür. BMDHS kıyı devletlerine Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) kavramları çerçevesinde 200 deniz miline kadar uzanan yetki alanları tanımlamıştır. Bu bölgede, deniz yatağı üzerindeki suların deniz tabanına ve bunların toprak altındaki canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve yönetimi gibi konularda egemen haklar sağlanmıştır. Aynı zamanda, sudan, akıntılardan ve rüzgârlardan enerji üretimi gibi ekonomik amaçlı faaliyetler de bu egemenlik hakları kapsamına girmektedir. BMDHS'nin 76. Maddesi uyarınca kurulan BM Kıta Sahaneliği Sınırları Komisyonu (Commission on the Limits of the Continental Shelf - CLCS), sözleşmeye taraf ülkelerin sualtı yapılarının kendi kıta sahanlıklarının doğal uzantısı olduğunu iddia eden başvurularını değerlendirip karara bağlamaktadır. 2008 yılı Ilulissat Deklarasyonu ile bölgeye sınırı olan devletler, uluslararası deniz hukukuna uygun hareket edeceklerini taahhüt etmişlerdir. Bu deklarasyon, sınır devletlerine olası toprak uyuşmazlıklarının deniz hukuku sözleşmesi çerçevesinde çözülmesini tavsiye etmektedir. Arktika Bölgesi'nde, Rusya'nın da dâhil olduğu deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşmazlıkları, bölgedeki sıcaklık artışıyla birlikte deniz ticaret yollarının kullanımını mümkün kılmakta ve bu durum, yeni sorunların yanı sıra potansiyel iş birliği alanları da yaratmaktadır. Bu bölgede mevcut buzul durumunu tespit etmek için uydu gözlemleri başlatılmış ve 1979'dan bu yana buz oranında %12'lik bir azalma kaydedilmiştir. Buz oranındaki düşüş ve Grönland'ın buz tabakalarının erimesi, iklim bilimcilerin ve bilgisayar simülasyonlarının tahminlerinden çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir (Burchill et. al., 2015:357).

Arktika Bölgesi'ne kıyısı olan Rusya, mevsimlik veya yıllık buz olmadan seyir yapabileceği olanağı, hem ülke içi ulaşımında hem de Atlantik ile Pasifik'i birbirine bağlamada uluslararası alanda yeni fırsatlar yaratmaktadır. Arktika bölgesindeki petrol ve doğal gazın küresel pazara ulaştırılması ile birlikte deniz trafiğinde artış yaşanmaktadır (Gül, 2014:5). Arktika Bölgesinde Rusya, ABD, Kanada ve Danimarka arasında okyanus altındakilerdeki sıradağların sınırları konusunda anlaşmazlık yaşanmakta ve petrol, doğal gaz rezervlerinin çoğunluk oluşturduğu Lomonosov ve Mendeleev Sıradağları'ndaki deniz alanları devletler tarafından paylaşılamamaktadır (Akhiyadov, 2019:3). Arktika Bölgesi'nde sorunların çözümünde temel aktör Arktika beşlisi olmakla birlikte önemli bir kurum da Arktika Konseyi'dir. Ancak sorunların çözümünde kullanılacak platformlar genellikle bölge ülkelerinin kendi aralarında oluşturdukları yapılar olacaktır.

SONUÇ

9. yüzyıla kadar hiçbir devletin ilgisini çekmeyen Arktika Bölgesi, Rusların bu bölgeye kaçıışı ve Rus çarı döneminde petrolün bulunmasıyla stratejik ve ekonomik açıdan önem kazanmıştır. Arktika bölgesindeki petrol kaynakları, 21. yüzyılın en değerli ve stratejik kaynakları arasında yer almaktadır. Bu kaynakların çevresel etkileri ise oldukça büyük ve zarar vericidir. Petrol ve doğal gaz çıkarma faaliyetleri sırasında meydana gelen çevresel etkiler bölgedeki doğal yaşamı ve ekosistemi tehdit etmekte, su kirliliğine ve deniz canlılarının ölümüne neden olmaktadır. Ayrıca, bu faaliyetler

atmosfere zararlı gaz salınımına sebebiyet vermektedir. Atmosfere salınan zararlı gazlar, küresel ısınmayı hızlandırmakta ve sera gazı emisyonlarını artırmaktadır. Küresel ısınmanın etkisiyle artan sıcaklıklar, özellikle kutup bölgelerinde buzulların erimesine ve deniz seviyelerinin yükselmesine yol açmaktadır. Bu durum, birçok canlı türünün habitat kaybına uğramasına ve bölgenin stratejik önemini kaybetme tehdidi ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Arktika Bölgesi'nde küresel ısınma, sıcaklıkların artmasına ve dolayısıyla iklim değişikliğine neden olmaktadır. Bölgede iklim değişikliği nedeniyle buzulların erimesi, yer altı kaynaklarının çıkarılmasını kolaylaştırmış ve ticari gemiler için yeni güzergâhların belirlenmesine yol açmıştır. Bu durum, Çin, Japonya, Hindistan ve Güney Kore gibi ülkelerin bu yeni fırsatlardan yararlanma çabalarını artırmıştır. Buzulların erimesiyle ortaya çıkan yeni ticaret yolları, diğer rotalara kıyasla daha kısa ve ekonomik açıdan avantaj sağlamıştır. Ancak, bu yeni ticaret yollarının uzun vadede sağlayacağı faydalar ve gerekli önlemler alınmazsa yaşanabilecek çevresel felaketlerin boyutunun gelecek nesillere büyük zararlar vereceği konusu büyük önem taşımaktadır.

Arktika'nın petrol kaynaklarının jeopolitik etkileri ise oldukça büyük öneme sahiptir. Arktika Bölgesi'nin jeopolitik önemi, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren büyük bir değişim göstermektedir. Büyük miktarda petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olan bölge, buzulların erimesiyle bu kaynaklara erişimi kolaylaştırmış ve enerji kaynakları açısından bölgeyi stratejik bir konuma taşımıştır. Bu durum, Arktika'nın jeopolitik gerilimlere neden olabileceği ve bölgede çatışma potansiyelinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, bölgedeki petrol kaynaklarının kontrolü ve işlenmesi, uluslararası ilişkilerde gerginliklere ve çatışmalara yol açabilmektedir.

Bu çalışmada, Arktika Bölgesi'ndeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının 21. yüzyıldaki çevre ve kaynak ekonomisi açısından jeopolitik dinamikleri incelenmiştir. İklim değişikliği ile birlikte jeopolitik önemi artan Arktik coğrafyasının bölgedeki enerji rekabetinin artmasına ve uluslararası ilişkilerde yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda bölgedeki ülkeler ve diğer ilgili aktörler arasında çok taraflı işbirliği teşvik edilmeli, enerji kaynaklarının çıkarılması ve yönetimi konusunda uluslararası anlaşmalar yapılmalıdır. Aynı zamanda Arktika Bölgesi'ndeki petrol kaynaklarının çevresel etkileri göz önünde bulundurulmalı ve bu kaynakların yönetimi konusunda duyarlı olunmalıdır. Jeopolitik etkileri de dikkate alınarak, bölgedeki enerji politikalarının ve stratejilerinin sürdürülebilir politikalar ve uluslararası uzlaşma temelli çerçevesinde olması önemlidir. Bölgedeki enerji politikaları, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmayı teşvik etmeli ve fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak çevresel etkileri minimize etmelidir. Bu şekilde, Arktika'nın petrol kaynakları hem çevreye zarar vermeden hem de bölge barışını koruyarak yönetilebilecektir. Sonuç olarak, bölgede enerji kaynaklarının çıkarılması hem ekonomik hem de çevresel açıdan büyük bir denge gerektirse de çok boyutlu ve çok aktörlü Arktika Bölgesi, uzun süre dünya gündeminde kalmaya devam edecektir.

ETİK BEYAN

Yazar(lar) çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmektedir.

Araştırma, etik temelli izin gerektirmemektedir.

YAZAR KATKI ORANI

Fikir/kavram: ME & TB; Tasarım & Veri toplama; ME & TB; Veri işleme: ME & TB; Analiz ve/veya Yorum: ME & TB; Kaynak tarama: ME & TB; Makalenin Yazımı: ME & TB; Eleştirel İnceleme: ME & TB.

FİNANSAL DESTEK

Bu çalışma mali açıdan desteklenmemiştir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Abasov, E. (2011). (2024, Ağustos 10). *Küresel Eğilimler 2030: Alternatif Dünyalar Başlıklı Rapora İlişkin İnceleme*. 1-42.
- Adiloğlu, B. ve Yücel, G. (2017). Dünya'nın En Büyük Karşılıkları: BP PLC ve VW AG, *Mali Çözüm Dergisi*, 27(141), 13-30.
- Akhiyadov, M. (2019). Yeni Bir Jeopolitik Mücadele Alanı: Arktik Bölgesi, *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-4.
- Alabaş, S. (2023). (2024, Temmuz 31). *Arktik Okyanusu Hidrografik Keşif Gezisi*. <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/kutup/ansiklopedi/arktik-okyanusu-hidrografik-kesif-gezisi>
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*. 1989. (Cilt. 14). İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Arctic Council. (1996). (2024, June 21). *Ottawa Declaration*. <https://oarchive.arctic-council.org/server/api/core/bitstreams/bdc15f51-fb91-4e0d-9037-3e8618e7b98f/content>
- Arctic Monitoring and Assessment Programme. (2013). (2024, December 9). *Arctic Area*. <https://www.amap.no/work-area/document/868>
- Arı, Ü. (1996). Türkiye'nin *Jeopolitik Duyarlılık Analizi ve Savunma Sanayi*, (Yayınlanmamış Tez), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1-115.
- Ataov, T. (1968). Rus Devletinin Kuruluşu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 23(4), 215-243. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001042
- Ateş, O. (2017). Rusya Federasyonu'nun Arktika Politikası, *Avrasya İncelemeleri Dergisi-Journal of Eurasian Inquires*, 6(1), 57-95.
- Birleşmiş Milletler (BM). (1982). (2024, Temmuz 30). *United Nations Convention on the Law of the Sea*. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
- Bloom, E. (1999). Establishment of the Arctic Council, *the American Journal of International Law*, 93(3), 712-722. <https://doi.org/10.2307/2555272>

- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., Reus-Smit, C. and True, J. (2015). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (M. Ağcan ve A. Aslan, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Caron, D. D. (1982). Liability for Transnational Pollution Arising from offshore Oil Development: A Methodological Approach, *Ecology L.Q.*, 10(4), 641-683.
- Çomak, H., Sancaktar, C., Yıldırım, Z. (2015). *Enerji Diplomasisi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Demir, İ. (2015). Kıyı Ötesi (Offshore) Tesislerin Sebep Olduğu Kirlenme Zararları Dolayısıyla Hukuki Sorumluluk ve Tazminat Meselesi Üzerine Değerlendirmeler, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), 33-86.
- Erik, N. (2015). Petrol Tankeri Kazaları ve Neden Olduğu Çevre Kirliliği, *Mavi Gezegen*, 20, 1-11.
- Ersoy, G. ve Oğuz, C. U. (2021). Arktik Yerli Halkları için İnsan Güvenliği Sorunu Olarak İklim Değişikliği, *International Journal of Politics and Security*, 3(1 (Arktik Özel Sayısı)), 156-179.
- European Environment Agency. (2024). (2024, December 9). *Trends and Projections in Europe 2024*. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/trends-and-projections-in-europe-2024>
- Government of Canada. (2017). (2024, July 18). *Declaration on the Establishment of the Arctic Council*. https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/declaration_ac-declaration_ca.aspx?lang=eng
- Gunitskiy, V. (2008). On Thin Ice: Water Rights And Resource Disputes in The Arctic Ocean, *Journal of International Affairs*, 61(2), 261-271.
- Gül, T. (2014). Arktik'teki Rusya: Sorun ve İşbirliği Arasındaki Gel-Git, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 37(2), 1-7.
- Heussaff, C., Emmerling, J., Luderer, G., Pietzcker, R., Reissl, S., Rodrigues, R. and Way, R. (2024). Europe's 2040 Climate Target: Four Critical Risks and How to Manage Them, *Policy Brief*, 23(24), 1-19.
- İlhan, S. (2022). *Jeopolitik Kavramı ve Unsurları*, Avrasya Dosyası Jeopolitik Özel, 8(4), 318-322.
- Kanat, S., Kılınç, S. ve Gürkaynak, M. (2022). Arktika Bölgesindeki Uluslararası Anlaşmazlıklar ve Küresel Isınmanın Bunlara Etkileri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(3), 837 - 861. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.1144859>
- Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (2014). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Kavas, A. Y. (2019). Soğuk Savaş Sonrası Arktika Bölgesi Jeopolitiği ve Bölgesel İş Birliği Potansiyeli, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 25-44. <http://dx.doi.org/10.25294/auibfd.632908>
- Kurat, A. N. (1987). *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Limon, O. (2020). *Arktika Jeopolitiği-1*, İstanbul: Efe Akademi.
- Lincoln B. W. (1996). *Vahşi Batı Sibiryası ve Ruslar*. (M. Harmancı, Çev.). İstanbul: Sabah Yayınları.

- Lubchenco, J., McNutt, M. K., Dreyfus, G., Murawski, S. A., Kennedy, D. M., Anastas, P. T. and Hunter, T. (2012). Science in Support of the Deepwater Horizon Response, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(50), 20212–20221. doi:10.1073/pnas.1204729109
- Mütercimler, E. (2016). *Stratejik Düşünme*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- National Intelligence Council. (2012). (2024, Aralık 11). *Global Trends 2030: Alternative Worlds*. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/global-trends-2030-alternative-worlds/>
- Nuttall, M. (Ed). (2005). *Encyclopedia of the Arctic*, New York: Routledge.
- Önen, Ö., Üçüncü, S. ve Somuncu, S. (2013). Ham Petrol Kirliliği ve Balıklar, *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 4(2), 123-133.
- Örnek, S. ve Mızrak, B. (2015). *Arktika Bölgesinin Enerji Kaynakları ve Hukuksal Durum*, Beta, 237-247.
- Özan, Ö. (2021). Arktik'te Silahlanma Yarışı: Rusya ve NATO, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(24), 417-433. doi: 10.34189/asbd.8.24.002
- Öztürk, T. ve Gürsoy, F. (2022). Küresel İklim Değişikliğinin Arktik Okyanusu'na Jeopolitik Etkisi, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 22(1), 117-131. <https://doi.org/10.25294/auibfd.1053878>
- Senftleben, D., Lauer, A. and Alexey, K. (2020). Constraining Uncertainties in CMIP5 Projections of September Arctic Sea Ice Extent with Observations, *Journal of Climate*, 33(4), 1487-1503. <https://doi.org/10.1175/jcli-d-19-0075.1>
- Tutak, E. (2022). Uluslararası Deniz Hukukunda Deniz Uyuşmazlıklarının Çözümüne İlişkin En Etkin Başvuru Yolunun Bulanık AHP Yaklaşımıyla Belirlenmesi, *Paradigma: İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 1-20.
- Türk Ansiklopedisi*. (1971). (Cilt 3). İstanbul: MEB Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2024, Nisan 19). *Arktik*. <https://sozluk.tdk.gov.tr/>
- Türkeş, M. (2008). Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 26-37.
- Ünverdi, M. (2013). Çevre Sorumluluğunun Teolojik Gerekçeleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 189-221.
- Vardar Tutan, E. ve Arpalier, S. (2020). Uluslararası İlişkilerde Yeni Rekabet Alanı Olarak Arktik, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 8(1), 21-59.
- Yıldız, G. ve Çelik, H. (2019). Yeni Bir Egemenlik Mücadelesi Alanı Olarak Arktika: ABD-Rusya Rekabet, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 21(1), 57-77.
- Yılmaz, N. ve Çiftçi, A. (2013). Arktika Bölgesi'nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirmesi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 1-16.

- Yorulmaz, M. (2020). Realizm ve Liberalizm Perspektifinde Arktik Bölge Güvenliği ve Süregelen Güvenlik İkilemi, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 5252-5273. doi: 10.26466/opus.773799
- Woodbury, A. (2017). Central Alaskan Yupik (Eskimo-Aleut). *Oxford Handbooks Online*. doi: 10.1093/oxfordhb/9780199683208.013.30
- World Energy Council. (2024, December 6). *What Will Our 2040 Energy Future Look Like*. <https://www.worldenergy.org.tr/what-will-our-2040-energy-future-look-like/>
- Wunderling, N., Willeit, M., Donges, J. F., ve Winkelmann, R. (2020). Global Warming due to Loss of Large Ice Masses and Arctic Summer Sea Ice, *Nature Communications*, 11(1), 1-8. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-18934-3>